

ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНОСТЬ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

викладач Сафронова Г.В.

Криворізький факультет Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, Україна, м. Кривий Ріг

У статті проведено аналіз наукової літератури з питання визначення поняття «професійна компетентність». В дослідженні обґрунтовано визначення поняття «професійна компетентність». Також у статті розглянуто сутнісні характеристики професійної компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна компетенція, професійне середовище.

Сафронова А.В. Понятие «профессиональная компетентность» в научной литературе / Криворожский факультет Днепропетровского государственного университета внутренних дел, Украина, г. Кривой Рог

В статье проведен анализ научной литературы посвященной определению понятия «профессиональная компетентность». В статье обосновано определение понятия «профессиональная компетентность». Также в статье рассмотрено основные характеристики профессиональной компетентности.

Ключевые слова: компетентность, компетентносный подход, профессиональная компетенция, профессиональная среда.

Safronova G.V. The concept of "professional competence" in the scientific literature /Krivoy Rog faculty of Dnepropetrovsk University of Internal Affairs, Ukraine, Krivoy Rog

In the article the analysis of the scientific literature on the issue of the definition of "professional competence". The research is justified by the definition of "professional competence". The article also considers the essential characteristics of professional competence.

Key words: competence, competence approach, professional competence, professional environment.

Актуальність. Сучасна соціальна ситуація характеризується серйозними змінами, які зачіпають широкий спектр відносин суспільства і особистості. З одного боку, ці відносини стають більш жорсткими, вимагають конкурентоспроможності всіх суб'єктів, з іншого - дають можливість для вільного самовизначення, самореалізації людини на основі адекватності вибору способів вирішення своїх соціальних проблем.

Аналіз соціальної ситуації показує, що існує проблема входження молоді у нові господарські відносини: юнаки та дівчата не можуть зорієнтуватися на ринку праці, розпочати активну самостійну діяльність.

Як показує практика, для майбутнього фахівця є дуже важливим оволодіння професійною компетентністю, умінням правильно розуміти бажання, очікування і вимоги інших людей, зважувати і враховувати їх права.

Проблемою дослідження професійної компетентності займалися і займаються багато зарубіжних і вітчизняних вчених: Л. С. Ващенко, В.М.Введенський, М. І. Жалдак, І. О. Зязюн, М. В. Корнілова, О. І. Локшина, Н.Г.Ничкало, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, А. В. Хуторський, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, О. М. Семенов та інші.

Метою статті є аналіз наукової літератури, яка висвітлює поняття «професійна компетентність».

Виклад основного матеріалу. Проблема визначення понять компетентність, компетенція та професійна компетентність стали об'єктом суперечок та обговорень науковцями різних країн.

У науковий обіг дидактики поняття "компетентність", "компетенції" ввійшло з професійної педагогіки. Більшість європейських дослідників поняття "компетентність" розглядають як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження.

На відміну від європейських, відомі російські педагоги В.В.Краєвський, А.В.Хуторської розрізняють терміни "компетентність" і "компетенція", пояснюючи, що "компетенція" в перекладі з латинського "competentia" означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. А компетентність - це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про певну сферу діяльності та ефективно діяти в ній [1, с.48].

Поняття «компетентність» у вітчизняній науковій літературі здебільшого набуло визначення як: «Готовність на професійному рівні виконувати свої посадові і фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань й кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів» [2, с. 80]. Під компетентністю найчастіше розуміють інтегральну якість особистості, яка проявляється в загальній здатності і готовності її до діяльності, що базується на знаннях та досвіді, які отримані в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну і успішну участь в діяльності.

Тобто поняття "компетентність" пов'язується перш за все з певною сферою професійної діяльності. Так, А.К.Маркова резюмує, що "професіонал - це спеціаліст на своєму місці, який стимулює інтерес до результатів своєї діяльності і підвищує роль своєї професії у суспільстві" [3, с.41].

Під компетентністю дослідники розуміють наявність у фахівця не стільки значного обсягу знань і досвіду, скільки вмінь актуалізувати накопичені знання і вміння у потрібний момент і використати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій. У цьому випадку компетентність виражається у здатності правильно оцінити ситуацію, що склалась і прийняти у зв'язку з цим потрібне рішення, яке дозволяє досягнути значного результату.

Отже, можна сказати, що поняття "компетенція" пов'язане зі змістом сфери майбутньої професійної діяльності, а поняття "компетентність" дозволяє інтерпретувати результат освіти у сукупності всіх його компонентів.

Змістовний аспект терміна "компетенція" включає три складники: когнітивний (володіння знаннями); операційний (сформованість способів

діяльності, технологічної грамотності); аксіологічний (засвоєння цінностей, ціннісне відношення до професійної праці та особистісного зростання). Така точка зору на суть компетенції переважає в працях російських і білоруських дослідників [1].

Виходячи з дидактичної специфіки, закладеної в поняття компетентності як педагогічної категорії, що може характеризувати як певний етап в освітньому просторі, так і його кінцевий результат - результат освіти, С.Трубачова доводить, що таке бачення проблеми свідчить про рівневий характер компетентнісного підходу в навчанні, про доцільність визначення певних послідовних рівнів у формуванні компетентностей учасника навчального процесу [4, с.53].

У зв'язку з цим, рівні формування компетентностей майбутнього фахівця на етапі його професійного становлення схематично може бути представлено таким чином: від доуніверситетського методичного досвіду студента до методичної грамотності й професійної готовності; від професійної компетентності випускника до фахівця-професіонала.

В існуючих визначеннях підкреслюються наступні сутнісні характеристики професійної компетентності:

- ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність згідно вимогам робочого місця;
- володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині рішення професійних проблем;
- розвинена співпраця з колегами і професійним міжособистісним середовищем;
- інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі;
- здатність виконувати професійні обов'язки добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки;

- швидкою, гнучкою і адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища.

У загальному вигляді компетентність фахівця можна представити як комплекс професійних знань, вмінь, відношень, професійних якостей особистості.

С.П.Романов розглядає професійну компетентність як інтегративний багатофакторний стан людини, який забезпечує якість професійної діяльності та коеволюційну взаємодію зі світом [5, с. 14].

І.Б.Бічева під професійною компетентністю розуміє процес розвитку індивідуальної своєрідності суб'єкта професійної діяльності, який забезпечує формування індивідуальних способів самоствердження у професійному середовищі [2, с. 13].

За поданням Ю.В.Варданяна, Т.В.Савінової, А.Н.Яшкової професійна компетентність - це рівень сформованості у фахівця системи психічних якостей і станів, в якому виражається єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності і здатності (тобто вміння і можливості) виконувати необхідні для цього дії [6, с. 20].

У своїй статті "Компетентность и мобильность специалиста" В.П.Овечкін під компетентністю фахівця розуміє здатність знаходити і приймати в професійній діяльності оптимальні рішення і розглядає її як кооперативну (інтегральну)сукупність знань, досвіду, культури, відносин та ін. [7,с. 19].

Говорячи про те, які якості фахівця характеризуються поняттям професійна компетентність, А.Петров виділяє наступне: володіння на досить високому рівні власне професійною діяльністю в певній сфері; здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; вміння професійно спілкуватися; здатність нести професійну відповідальність за результати своєї праці [8, с. 10].

На думку Е.А. Царькової професійна компетентність - показник готовності випускника до виконання конкретної професійної діяльності на певному якісному рівні з використанням стійких професійно важливих якостей та

досвіду. Вона формується в результаті набуття тими, хто навчається, компетенцій так званого професійного комплексу, який складається з поетапного оволодіння поліпрофесійними, професійними і спеціальними компетенціями, а також шляхом розвитку специфічних професійних якостей, які за своїми критеріями відповідають вимогам, які пред'являються до психологічних і психофізіологічних особливостей працівника в межах даної професії [9, с. 6].

В. Пелагейченко, враховуючи думку О. К. Маркової вважає, що професійно компетентний фахівець це той, який успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволений професією; досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний у суспільстві; відданий педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику; готовий до якісної та кількісної оцінки своєї праці, уміє сам це робити [10, с. 56].

На думку С. В. Іванової, професійна компетентність – це здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації [11, с. 110].

Така різноманітність тлумачень залежить від того, що обрано за основу, тому вони всі мають право на існування.

Висновок. Отже, аналіз сучасної науково-педагогічної літератури, присвячену дослідженню проблеми професійної компетентності фахівця, дає нам підстави стверджувати, що більшість науковців визначають професійну

компетентність фахівця – як складний комплекс, що включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін.

Література:

1. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общественное в образовательных стандартах / В.В. Краевский, А.В. Хуторский // Педагогика. - 2003. - № 3. - С.44-53.
2. Бичева И.Б. Развитие профессиональной компетентности педагогических кадров дошкольных образовательных учреждений: Дис. ...к. пед. наук: спец. 13.00.08 Теория и методика профессионального образования - Н.-Новгород, 2003. – 189с.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова - М.: Наука, 1999. - 199 с.
4. Трубачева С.Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С.Е. Трубачева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / під заг. ред. О.В. Овчарук. - К.: "К.І. С", 2004. - 112 с.
5. Романов С.П. Развитие профессиональной компетентности руководителей водохозяйственных служб: Дис. ...к.пед.наук: спец. 13.00.04 Теория и методика профессионального образования - Н.-Новгород, 2002.
6. Варданын Ю.В., Савинова Т.В., Яшкова А.Н. Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью / Ю.В. Варданын, Т.В. Савинова, А.Н. Яшкова - С.-Пб.: Знание, 2003. – 456с.
7. Овечкин В.П. Компетентность и мобильность специалиста. // Профессиональное образование. - 2005. - № 8. - С.19.
8. Петров А. Профессиональная компетентность: понятийно-терминологические проблемы / А.Петров //Alma mater. - 2004. - № 10. - С. 6-10.

9. Царькова Е.А. Компетентность в контексте модернизации профессионального образования / Е.А. Царькова // Профессиональное образование. - 2004. - № 6. - С. 5-6.

10. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя / В. Пелагейченко // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2009. – № 2. – С. 55–60.

11. Іванова С. В. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти / С. В. Іванова // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 42. – С. 106–110.

References:

1. Kraevskyy V.V., Khutorskoy A.V. Predmetnoe y obshchestvennoe v obrazovatel'nykh standartakh / V.V. Kraevskyy, A.V. Khutorskyy // Pedahohyka. - 2003. - № 3. - S.44-53.

2. Bycheva Y.B. Razvytye professyonal'noy kompetentnosty pedahohycheskykh kadrov doshkol'nykh obrazovatel'nykh uchrezhdenyy: Dys. ...k. ped. nauk: spets. 13.00.08 Teoryya y metodyka profesyonal'noho obrazovanyya -N.-Novhorod, 2003. – 189s.

3. Markova A.K. Psykholohyya professyonalizma / A.K. Markova - M.: Nauka, 1999. - 199 s.

4. Trubacheva S.E. Umovy realizatsiyi kompetentnisnoho pidkhodu v navchal'nomu protsesi / S.E. Trubacheva // Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy (Biblioteka z osvith'noyi polityky) / pid zah. red. O.V. Ovcharuk. - K.: "K.I. S", 2004. - 112 s.

5. Romanov S.P. Razvytye professyonal'noy kompetentnosty rukovodyteley vodokhozyaystvennykh sluzhb: Dys. ...k.ped.nauk: spets. 13.00.04 Teoryya y metodyka profesyonal'noho obrazovanyya - N.-Novhorod, 2002.

6. Vardanyan Yu.V., Savynova T.V., Yashkova A.N. Razvytye studenta kak sub'yekta ovladenyya professyonal'noy kompetentnost'yu / Yu.V. Vardanyan, T.V. Savynova, A.N. Yashkova - S.-Pb.: Znanye, 2003. – 456s.

7. Ovechkyn V.P. Kompetentnost' y mobyl'nost' spetsyalysta. // Professyonal'noe obrazovanye. - 2005. - № 8. - S.19.
8. Petrov A. Professyonal'naya kompetentnost': ponyatyyno-termynolohycheskiye problemy / A.Petrov // Alma mater. - 2004. - № 10. - S. 6-10.
9. Tsar'kova E.A. Kompetentnost' v kontekste modernyzatsyy professyonal'noho obrazovanyya / E.A. Tsar'kova // Professyonal'noe obrazovanye. - 2004. - № 6. - S. 5-6.
10. Pelaheychenko V. Klyuchovi komponenty kompetentnosti vchytelya / V. Pelaheychenko // Vidkrytyy urok: rozrobky, tekhnolohiyi, dosvid. – 2009. – № 2. – S. 55–60.
11. Ivanova S. V. Funktsional'nyy pidkhid do vyznachennya profesiyanoi kompetentnosti vchytelya biolohiyi ta orhanizatsiya yiyi vdoskonalennya v zakladi pislyadyploumnoyi osvity / S. V. Ivanova // Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu im. I. Franka. – 2008. – Vyp. 42. – S. 106–110.